

Н. Трегуб (Харків, УКРАЇНА)

**ЕКОЛОГІЧНІ ДИЗАЙН-КОНЦЕПЦІЇ У ФОРМОТВОРЕННІ
СЕРЕДОВИЩНИХ ОБ'ЄКТІВ**

*Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
61002 Харків, вул. Мистецтв, 8, електронна пошта: kafedra.inob@gmail.com*

Актуальність проблеми екологічного підходу до формотворення об'єктів дизайну в сучасному періоді багатовекторної екологічної еволюції так званої «другої» (рукотворної) природи (архітектурно-дизайнерського середовища), як фактора сталого розвитку, обумовила необхідність теоретичного осмислення ускладненої екологічної ситуації, що склалася у формоутворенні дизайнерських речей, які оточують нас і з якими людина щоденно знаходиться в тісному контакті. Націленість дизайнерської освіти на виховання та формування художньо-проектної діяльності дизайнера на засадах екологічного мислення сприятиме розвитку екологічної свідомості українського суспільства в цілому. «Екологічна свідомість» розуміється як рівень свідомості і знань, культури виховання, при якому кожна людина у своїй професійній діяльності переслідує цілі створення найкращих умов громадського і природного середовища для життя і подальшого розвитку, проектування, спрямоване не на імітацію гармонії, а на саму гармонізацію стосунків між індустріальним людським світом з навколишнім світом, світом природи.

Обраний напрямок дослідження пов'язаний з навчальними програмами та пріоритетною тематикою курсового і дипломного проектування ХДАДМ, зокрема з держбюджетною темою «Дизайн меблів: етнотрадиції та інновації у формоутворенні, технологіях виробництва і фаховій освіті» (№ 0117U001384) на 2017-2019 рр.

Дослідження екологічних факторів в дизайні започатковано випускницею ХДАДМ О.О. Орловою (2003 р.) та продовжено в низці магістерських робіт, зокрема О. Плахотним. Регіональній екології, екології міста і житлового середовища присвячені праці А.Г. Большакова, В.М. Вадимова, А.П. Вергунова, В.В. Владимірова, О.І. Генисаретського, Н.Ф. Гуляницького, М.Ф. Денисова, М.М. Дьоміна, Н.Я. Крижановської, В.П. Кучерявого, Г.І. Лаврика, Р. Леггerta, М.В. Маслова, С.С. Ожогова, А.М. Римши, А.М. Рудницького, С.Б. Чистякової, З.М. Яргіної та інших.

Соціально-екологічній інтерпретації міського середовища присвячені монографії О.Е. Гутнова, В.Л. Глазичева, О.Н. Яницького. Проблема оптимізації архітектурного середовища у контексті ергономічного підходу досліджена д. арх. В.П. Мироненком, проблема формування регіональних рекреаційних систем – д. арх. В.В. Шуликом, концепція реабілітації міського середовища – д. арх. Ю.М. Шкодовським.

Проблема відеоєкології розглядалась в докторській дисертації В.А. Філіна, у статтях В.Й. Кравця, Н.Є. Трегуб; проблема екології культури – у докторській дисертації мистецтвознавця К.А. Кондратьєвої. Слід зазначити праці, що розкривають зв'язок екології і предметної творчості, таких авторів, як Б. Стерлінг, Е. Тоффлер, А. Хеммонд, Д. Хокинс, Г. Галлопін, а також роботи в області соціології, економіки, взаємовпливу суспільства і природи Т. Хаавелмо, Г. Дейли, Я. Тінбергена.

Серед дисертаційних досліджень слід виділити роботу Махмуда Алі Хассана Аль Субеха (кер. Н.Є. Трегуб), який підтвердив, що екологічна проблема не має абсолютної новизни в історико-культурному розвитку суспільства, а також те, що не

існує екосистемного середовища ідеальної якості. На початковій стадії архітектура як штучна екосистема виконувала для людини захисну функцію від несприятливих кліматичних факторів. На наступних стадіях розвитку цивілізації відбувалось нарощування екологічних факторів (екзогенних і ендегенних), серед яких є суттєві (імперативні), що діють і змінюють екосистему. Таким чином, архітектура як «продукт» людської діяльності, урбанізація як об'єктивний цивілізаційний процес, вирішуючи соціальні задачі, сама породила проблему порушення стану збалансованості середовища життєдіяльності, стала причиною екологічної кризи.

В процесі виконання магістерської роботи О.А. Плахотним (кер. Трегуб Н.Є.) було проведено соціологічне опитування через мережу Інтернет і анкетування 50-ти спеціалістів, зайнятих у сфері архітектури й дизайну, щодо їхнього бачення інноваційних тенденцій у формуванні сучасних меблевих виробів як складових середовищного обладнання інтер'єрного та урбанізованого середовища. Статистична обробка даних дозволила дійти висновків, що сучасна людина відчуває дискомфорт завдяки домінуванню різноманітних речей в її життєвому просторі; користувачі висловлюють потребу у створенні індивідуального предметно-просторового оточення (на основі індивідуальних антропометричних даних та власних інтересів); 47 учасників анкетування (із 50-ти) позитивно оцінили можливість приймати активну участь у створенні індивідуального об'єкту (його форми, розмірів, конфігурації, положення).

Отже, домінування компонентів предметно-просторового середовища над людиною – сучасний феномен. Тому в процесі розробки прогностичної дизайн-концепції формоутворення екологічних меблів з урахуванням сучасних альтернативних екотехнологій і матеріалів магістрантом Плахотним О.А. була приділена увага такому екологічному чиннику, як «візуальна екологія», що досліджена В.А. Філіним, а саме: об'єкт, який «існував» і «був перед очима» тільки під час користування ним, міг би бути «вилученим» з візуального поля. Проектний варіант даної дизайн-концепції ґрунтується на екологічному принципі морфологічної трансформації (по аналогії з природними об'єктами – равлик, гніздо в дуплі) та модульності, що дозволяє максимально зробити об'єкт рухливим в просторі, компактним, вирішити такі проблеми як накопичення меблів, зберігання та габаритність. Таким чином, сьогодні формується нове бачення меблевого дизайну: меблі як обладнання, фактично необхідні лише в момент їх використання, а після того, як об'єкт виконав своє призначення, він перестає бути потрібним. Поки об'єкт знаходиться у візуальному полі, його вплив не закінчується, а якщо прийняти до уваги те, що більшу частину часу людина знаходиться в обмеженому просторі (робота – транспорт – дім), який наповнений різноманітними предметами, отримуємо постійний інформаційний тиск на індивіда.

До чинників, що обумовлюють естетичне сприйняття середовища людиною, відноситься відносно новий напрям - мультисенсорний дизайн (П. Люкнер, П. Кіфер, Ю. Кремер, Т. Ямагіши), у якому джерелом проектних ідей виступає функціональне освітлення, акустика й аромат, а в перспективі – навіть зміна кліматичних факторів у предметно-просторовому середовищі (температури повітря, вологості, атмосферного тиску). Таким чином, відбувається розширення діапазону дизайнерських засобів у формуванні комфортних умов для перебування людини в архітектурному середовищі.

Зібрані відеоматеріали з інтерв'ю закордонних дизайнерів дозволяють визначити головні програмні цілі проектної діяльності в контексті екологізації

середовища життєдіяльності. Так, наприклад, директор дизайнерського бюро Braun Рамс Д. (Former Design Director Braun Dieter Rams) визначає, що є хорошим дизайном: це інноваційний, корисний, естетичний, зрозумілий, простий, ненав'язливий, довготривалий, продуманий до дрібниць, екологічно чистий. За його висловлюванням, хороший дизайн – це як найменше дизайну. Давін Стівел (Davin Stowell CEO & Founder Smart Design) вважає, що «дизайн повинен робити життя легким, комфортним. при цьому людина не повинна замислюватися над цим». Ендрю Бловелт (Andrew Blauvelt Designer Curator Walker Art Center) виділяє три напрямки дизайнерської діяльності, тобто: 1) розглядання дизайну з формальної точки зору (формальна логіка об'єкту, акт надання форми, форма перероджує форму); 2) розглядання дизайну в рамках символізму (зміст того з чим маємо справи, ритуали використання, культурний символізм конкретного об'єкту); 3) розглядання дизайну в контекстуальному змісті (технологічний контекст, об'єкт направлений на відношення об'єкта та людини). Елла Йонгеріс (Hella Jongeris Designer Rotterdam) вважає головним завданням - надавати індивідуальності тому, що виготовляється промисловим способом, створювати елемент індивідуальності в рамках серійного зразка.

Проведений в роботі аналіз закордонних та вітчизняних досліджень, присвячених вивченню екологічного фактора та підходу показав, що екологізація дизайну відповідає світовим процесам осмислення проблем екології, гармонізації відносин техносфери та біосфери. Було виявлено такі напрямки екологізації: економічна екологізація; функціональна екологізація; технологічна екологізація; фактор використання матеріалу; соціальна екологізація. В результаті було виділено фактори, які відображують екологічний підхід у формуванні середовища: використання матеріалів, традиційних для даної місцевості, зниження енергетичних затрат та матеріальних ресурсів, переробка та відновлення матеріалу (рециклінг), продовження терміну використання об'єкту (ревіталізація), застосування безвідходних технологій, урахування життєвого циклу виробу в процесі проектування та експлуатації, запропонування послуг замість володіння об'єктом, концепція дизайну «поза старіння» та «поза модою», створення об'єкту, що має можливість удосконалюватися, та модернізуватися. Теоретичне значення дослідження міститься у виявленні критеріїв і сформульованих принципах екологічного підходу в меблевому дизайні, що уточнюють екологічну парадигму. Екологічність дизайн-продукту – це: новітні екологічні технології виробництва (використання екологічно чистих технологій виробництва, використання нанотехнологій, «маловідхідних» технологій, технологій закритого циклу); економія сировини за допомогою зниження матеріалоємності конструкції дизайн-продукту; заміна дорогих матеріалів на дешеві; виробництво вузлів, деталей, конструкцій з довгим терміном служби (баланс концепцій багаторазового і одноразового використання об'єктів); використання матеріалів, які можуть бути перероблені і повторно використані у виробництві (біоматеріали, рециклінг); продовження «життя» виробу (модернізація, заміна частин, універсальність); економічна доцільність.

Екологічні підходи до формотворення меблів систематизовано за принципами пріоритетності того чи іншого екологічного чинника (екоестетичності, екологічності матеріалу, екотехнологічності, екофункціональності).